جیهان لە چنگی ئیمپڕاتۆردا -1-
… سمکۆ عەبدولکەریم

بەشی یەکەم

بەر لە گەشتەکەی کۆلمبوس و دۆزینەوەی هەردوو ئەمریکاکە، دەستەواژەی جیهانی نوێ لە فەرهەنگی سیاسیدا ناوی نەبوو، جیهان هەر ئەوە بوو کە پێی دەوترا، جیهانی کۆن، هەرچەندە چۆمسکی لە کتێبەکەیدا ” ساڵی (501) داگیرکاری بەردەوام” ساڵی (1992) وەک تێپەڕبوونی 500 ساڵ بەسەر سیستمی جیهانی کۆن وەسف دەکات و پێی وایە هەشتا جیهانی نوێ دەستی پێنەکردوە، بە پێچەوانەوە بەر لە چۆمسکی، ئادم سمیس ساڵی (1776) لە کتێبەکەیدا بە ناوی (توێژنەوە لە سروشت و هۆکارەکانی سامانی گەلان) دەڵێت: “دۆزینەوەی ئەمریکا و دۆزینەوەی ڕێگای خۆرهەڵاتی هیند لە ڕێگەی (ڕەئس ئەلڕەجا ئەلسالح) دوو گەورەترین و پڕبایەخترین ڕووداو بوون لە مێژووی مرۆڤایەتیدا ” بەومانایەی هەروەک سمیس ئاماژەی بۆ کردوە دۆزینەوەی ئەمریکا یارمەتیدەرێکی بنچینەیی بوو بۆ ئەوروپا، بۆ ئامانجی ئەوەی ئەوروپا لە ڕێگایەکی کورتتر و خێراترەوە دەستی بگاتە ئەوپەڕی ئاسیا، بۆ مەبەستی دروستکردنی بازاڕی نوێ بۆ ساغکردنەوەی کالاکان، لەم ڕێگایەشەوە دەست بەسەرداگرتن و گەیشتن بە ئاسیای دوور.
دەکرێ کۆمپانیای خۆرهەڵاتی هیند کە لە ساڵی (1600) بە مەرسومێکی فەرمی لە لایەن ئەلیزابێ یەکەم مەلیکەی بەریتانیا راگەیەنرا بە یەکەم و گەورترین کۆمپانیا دابنرێ، کە بەریتانیا پاڵپشتی سیاسی و سەربازیی لێدەکرد، تا ئەو شوێنەی وەک دەسەلاتداری سەرەکی سەرجەم هەرێمەکانی هیند خۆی سەپاند.

لێرە بەدواوە ململانێی لە سەر دەست بەسەرداگرتنی دونیا ڕۆژ بەڕۆژ لەبرەودا بوو، لە ئەنجامی ئەو ململانێیەش ئەوروپا بە سەختترین شەڕو ململانێی نێوخۆیدا تێپەڕی، هەوڵەکانی ناپلیون بۆناپارت بۆ دەست بەسەرداگرتنی تەواوی ئەوروپا، بە دیارترین و بەرفراوانترین خواستی لەم شێوەیە دادەنرێ، ئەگەرچی لە کۆتیشدا شکستی هێنا.
جەنگی یەکەمی جیهان یەکەم قۆناغی وەرچەرخان بوو لە مێژووی جیهاندا، کە پرۆسەی داگیرکاری پێی نایە قۆناغێکی نوێ، بە کۆتایی هاتنی جەنگی دووەمی جیهانیش، کە بۆ یەکەمجار ئەمریکا وەک وڵاتێکی زلهیز و خاوەن قودرەتێکی ئابوری و سیاسی و فەلسەفی دەرکەوت، دونیا پێی نایە قۆناغێکی دیکە، دواتر هەنگاو بەهەنگاو باڵادەستی

بەشێک لە وڵاتانی ئەوروپی کە لە رێگای دەست بەسەرداگرتنی وڵاتانی دیکەوە دروست ببوو، بەرەو پووکانەوە دەچوو، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی گۆڕانکاری بەسەر ناو و ناوەڕۆکی پرۆسەی داگیرکاریدا بێت، گەلانی ئازادیخواز لە دژی داگیرکردنی وڵاتەکانیان، لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستدا کەوتنەخۆ، دژ بە داگیرکەران راپەڕین، هەندێکیان لە رێگەی شۆڕش و هەندێکیشیان لە رێگەی فشاری جەماوەری و لێدانی بەرژەوەندی ئابوریيان، داگیرکەرانیان ناچار بە پاشەکشە کرد، وایان لێکردن بە هەر شێوەیەک بێت دان بە سەربەخۆیی ئەو وڵاتانەدا بنێن، تا ئەو دەمەی بە تەواویی کۆتایی بە سیاسەتی داگیرکاری بە مانا کلاسیکییەکەی هات و ئازادی گەلان و گەیشتن بە سەربەخۆیی باڵی کێشا بەسەر بەشێکی جیهان، ئەو جیهانەی دواتر بە تایبەتی لە ماوەی جەنگی سارد-دا ناونرا جیهانی سێ.

هەرچەندە دا بەش بوونی جیهان لەو سەردەمدا، بەسەر دوو جەمسەری سەرەکی، سۆڤیەتی و ئەمریکی کەی ملمڵانێکانی ئەو قۆناغ لە خۆ دەگرێت، بەڵام بە لەبەرچاو گرتنی ئەنجامی ملمڵانێکان، کە بەروخانی بلوکی خۆرهەڵات بە سەرکردایەتی سۆڤیەت کۆتایی هات، هەوڵمداوە لەم نوسینەمدا ئەمریکا وەک یاریکەری سەرەکی و پاڵەوانی مەیدانەکە بخەمەڕوو، کە چۆن وەک دیدێکی نوێی سیاسی جێ پێی بە هەموولایەک چۆڵ کرد و شوێنی هەموو ئەوانەی گرتەوە کە رۆژێک لە رۆژان پاڵەوانی مەیدانەکە بوون، لە سەرووی هەموشیانەوە وڵاتانی ئەوروپی، ئەو وڵاتانەی رۆژێک لە رۆژان هاوکێشە سیاسی و ئابورییەکانی جیهان لە دەستی ئەواندا بوو.

کۆمپانیا زەبەلاحەکانی ئەمریکا رۆڵی کاریگەرو سەرەکیان گێڕا لە ئیدارەدانی سیاسەتی ئەمریکا لە سەرتاسەری جیهاندا، بە ئامانجی ئەوەی ئەمریکا بکەن بە ئیمپراتۆری جیهان، هەروەک “جۆن پێرکینز” نووسەری کتێبی” دانپێدانانەکانی بکوژێکی ئابوری” لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیونی-دا دەڵێت: “توانرا بە یەکەم جار بونیادی یەکەم ئیمپراتۆرییەتی راستەقینەی جیهانی دابنرآ، بەبێ پەنابردنە بەر هێزی سەربازی، بەبێ فراوانکردنی سنووری جوگرافیاکەی، تەنیا لە رێگای بەکارهێنانی کەرستەکانی ئابوری، یان بەکارهێنانی ئەو شێوازە ناسراوەی کە پێدەوترێت (دارو گێزەر)”
سیاسەتی نوێی ئەمریکا لە رێگەی پێکھێنانی دەسەڵاتێکی یەکگرتوو لە “کۆمپانیا و بانق و حکومەتەکان” بووە سەرچاوەی توانایەکی دارایی بەهێز، بە خستنەکاری سیاسییەکان و سەرەنجام گەیشتن بە ئیمپراتۆرییەتی جیهانی، لە چوارچێوەی ئەو تێگەیشتنە نوێیەی

ئەمریکا کە بە ئاوێتەکردنی سیاسەت و ئابوری هەیەتی و پێی وایە لە ئێستادا ئەم دووانە بەسن بۆ باڵکێشانی هەیمەنەی ئەمریکا بەسەر دونیادا، تێگەیشتنیشی بۆ بەکارهێنانی هێزی سەربازی ئەویە، کە دەکرێ لە کاتی سەرنەکەوتنی هاوکێشەی یەکەم کە بریتییە لە سیاسەت و ئابوری، پەنا ببردرێتە بەر بەکارهێنانی هێزی سەربازی، ئەگەرنا، ئەمریکا بەردەوام هێزی سەربازی وەک هێزێکی یەدەگ داناوە.

هەردوو ئابوری ناسی ئەمریکی (جۆزیف و شابلی) کە هەردوکیان خەڵاتی نۆبلیان وەرگرتووە، ئەوەیان سەلماند کە بە هیچ شێوەیەک ئابوری زانست نییە، بەشێوەیەک ئەوە سیاسەتە ئابوری بەڕێوە دەبات، هەروەک (جۆن پەرکەنز)یش پێی وایە کە لە ئێستادا کۆمپانیا و خاوەن کۆمپانیا گەورەکان حوکمی سیاسەت دەکەن، بەومانایەی ئەوە ئەوان سیاسەت دەجولێنن، هەروەک سیاسەتیش ئابوری دەجولێنێ .
رۆلی ئەمریکا بە شێوەیەکی سەرەکی لە سەرەتای پەنجاکانی سەدەی بیستدا لە ئیران دەرکەوت، کاتێک سەرۆک وەزیرانی ئیران "محەمەد موسەدەق" کە ساڵی (1951) نەوتی خۆمالی کردو ویستی ئەو سامانە گەورەیە بە خەڵکەکەی بگەڕێنێتەوە و لەم رێگەیەوە ببێتە سەرۆکێکی راستەقینەی گەلانی ئیران، هەروەک گۆڤاری تایم-یش، ئەوی بە کەسایەتی ساڵی (1951) دانا. بەریتانیا لە بەرامبەر ئەو هەوڵەی موسەدەق بە هیوا بوو نەیتوانی رووبەڕووی بێتەوە، سەرەنجام گەورەترین کۆمپانیای نەوتی بەریتانی (بریتش بترولیوم) ناچارکرا یان ئەوەتا داهاتێکی زیاتر بداتە ئیران، یان ئیران بە جێبهێڵێ، ئەمەش سەرەتای خۆمالیکردنی نەوت و شکستی بەریتانیا و کۆمپانیاکەی بوو، چونکە لەو سەردەمەدا، بەریتانیا لە ئیران، خاوەنی دەسەڵاتێکی سیاسی بە هێز نەبوو، بۆیە بەناچاری هانای بۆ ئەمریکا برد.

ئەیزنهاوەر سەرۆکی ئەودەمی ئەمریکا، زۆر وریایانە مامەلەی کرد، چونکە هەر جۆرە هەنگاوهەڵێنانێکی سەربازی و دەست تێوەردان لە کاروباری ناوخۆی ئیران ئەگەی لەکەوتنەوەی شەڕێکی گەورەی ئەتۆمی لێدەکەوتەوە، بە هۆی ئەوەی یەکێتی سۆڤیەتی جاران لە ناوچەکەدا لە بەرامبەر هەنگاوێکی لەو شێوەیە بێدەنگ نەدەبوو، ئەمەش دۆخەکەی بەرەو رووبەڕووبونەوەیەکی مەترسیدار دەبرد. دەکرێ بڵێین ئەمریکا بە یەکەم جار لە ئیران، هەنگاو و سیاسەتێکی تازەی موخابەراتی سەرکەوتووی تاقیکردەوە، کاتێک لە جیاتی پەنابردنە بەر هێزی سەربازی، پەنای بردە بەر کاری سیخوڕی دەزگای نەوەندی هەواڵگری و (کیرمیت رۆزڤەلت) ی بە کۆشەک دۆلارەوە ناردە ئیران، بۆ ئەوەی لە

رێگەی دروستکردنی خۆپیشاندان و نانەوەی پشێوی کۆتایی بە دەسەڵاتی سەرۆک وەزیرانێک بێنێ کە لە چوارچێوەی پڕۆسەی ه□بژاردنێکی دیموکراتیانەدا دەسەڵاتی گرتبووە دەست.
ئامانج و پەیامی ئەمریکا لە خۆپیشاندانەکاندا، کە بەسەرپەرشتی سیخوڕەکەی و گرووپی بچووک بچووکی دیاریکراوەوە رێکخران، ئەوبوو، بەڕای گشتی بڵێ موسەدەق جەماوەری لە گەڵدا نییەو پێویستە لە دەسەڵات نەمێنێ، سەرەنجام موسەدق لە ساڵی (1953) دوای دووساڵ لە فەرمانڕەوایی لە دەسەڵات کەوت، کە لە مێژووی ئیراندا بە (ئینقلابی 28 مرداد) ناسراوە، دوای سێ ساڵ زیندانی، بەشەکەی تری ژیانی بە زۆرەمڵێ لە ماڵەکەی خۆیدا گوزەراند، تا ئەو کاتەی لە ساڵی 1967 کۆچی دوایی کرد .

بە هێنانە سەرتەختی (محەمەد رەزا شا) پێگەی سیاسی ئەمریکا لە ئیران چەسپا، هەروەها ئەو کارەی (کیرمیت رۆزڤێلت)بووە سەرەتا یەکی نوێ بۆ سیاسەتی نوێی ئەمریکا لە جیهاندا، سەرەتا یەک، بۆ کردنەوەی رێگا یەک کە ئەمریکا دەگەێنێتە لوتکەی باڵادەستی و سەرنگومکردنی نەیارەکانی بێ ئەوەی مەترسی هەڵگیرسانی شەڕ لە ئارادا بێت، ئەمەش لە رێگای کۆمپانیاکان و ئەو گروپەی لە نێو کۆمپانیاکاندا رۆلی بکوژی ئابوریان دەگێڕا.

لەبارەی کورتە فیلمی "داهۆڵەکانیش دەمرن" … خەندە حەمید

بەپەرۆشییەوە چاوەڕێی دووەمین ڤیستیڤاڵی فیلمی سلێمانی بووم. لەوێدا زۆر کەسی بەتوانا و جوانم ناسی. لەو ڕۆژانەی دەچووم بۆ بینینی فیلمەکان زۆر فیلمی باش و خراپیشم بینین، لەوانەیە ڤیستیڤاڵی سلێمانیش وەک هەر ڤیستیڤاڵێکی تر بەدەرنەبێت لە نمایشی فیلمی خراپ. ئەمە شتێکی ئاساییە بەو مەرجەی کە فیلمی هونەری ئاست بەرزیشی تێدا نمایش بکرێت. من تا ئەو ساتەی فیلمەکەی د□رh□ن□ری بەتوانا و چێژمەند پەروێز ڕۆستەمی "داهۆڵەکانیش دەمرن" (The

Scarecrows Also Die)م نەبینی، هیچ بڕیارێکم نەدابوو کە لەسەر فیلمێکی ئەم ڤیستیڤاڵە بنووسم.

پەروێز ڕۆستەمی فیلمسازێکی کوردە، لە هەورامانی تەخت، لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەدایکبووە. لە ساڵی ١٩٧٥ەوە بە کاری هونەرییەوە خەریکە و هونەرە بینراوەکانی لە زانکۆ خوێندووە. ڕۆستەمی زیاتر لە ٢٥ خەڵاتی ناوخۆیی و نێودەوڵەتی بەدەست هێناوە. یەکەمین فیلمی خۆی بەناوی ”گۆرانی وتن بۆ ڕووبارەکە” لە ساڵی ١٩٨٠دا دەرهێناوە. پاشان زیاتر لە فیلمی بەڵگەنامەیی (دۆکیۆمێنتاری)دا ئیشی کردووە، تاکو ساڵی ١٩٨٥ شەش کورتە فیلمی دروستکردووە. دواتر فیلمی داستانی دەرهێناوە کە فیلمی ”داهۆڵەکانیش دەمرن” یەکێکە لە فیلمە درامی و داستانییەکانی.

دوای لێڕوانین لەم فیلمە بەتەواوی کاریگەری لەسەردانام بەهۆی ئاست بەرزی و قاڵبوونەوەی توانای دەرهێنەر لەم کورتە فیلمەدا. دواتر پەیوەندیم بە دەرهێنەرەوە کرد، بۆ ئەوەی هەندێ قسە لەبارەی فیلمەکەیەوە بکەین ئەویش بە خۆشحاڵییەوە ئامادەیی خۆی نیشاندا و هەر لە ڕۆژانی ڤێستیڤاڵەکەدا گفتوگۆی فیلمەکەیمان کرد. باسی زۆر لایەنیمان کرد، ئەوەی جێی سەرسورمان بوو وەک خۆی باسی کرد زەحمەتی و ماندووبوونی دەرهێنەربوو، کە هۆکاری زۆر هەن بۆ ئەمە، بە ئیمکانیەتێکی کەمەوە فیلمێک لەو ئاستە بەرزە دروست بکات. ئەمە یەکەم نووسینمە کە لەسەر فیلمێکی کوردییە و لەسەر دەرهێنەرێکی بەتوانای کوردە، کە بۆ من جێگەی شانازی و خۆشحاڵییە. دوای گفتوگۆکەمان هیوام خواست و بە شایەنی ئەوەم زانی کە فیلمەکەی خەڵاتی باشترین کورتە فیلمی کوردی ببات. بەخۆشحاڵییەوە دیارە دادیارانی ڤیستیڤاڵەکەش بەشایەنی ئەمەیان زانی و خەڵاتەکەی بردەوە.

ڕەنگە زۆرێک بپرسن ئایا کورتە فیلمێک شایەنی ئەوەیە کە نووسینێکی لەو شێوەیەی لەسەر بنووسرێ؟ بەلای منەوە لە سینەمادا کورتە فیلم گرنگی و بەهای خۆی هەیە، چونکە سەرەتای مێژووی سینەما بە کورتە فیلم دەستی پێکردووە، لە ئێستاشدا بووە بە بەشێکی گرنگ لە سینەما. هەروەها بە بۆچوونی من کورتە فیلم کارەکەی زۆر سەختترە لە فیلمی درێژ، چونکە کورتە فیلم زۆر دوور ناڕوات، دەبێت دەرهێنەر لە کەمترین ماوەدا پەیامی خۆی بە لێڕوانەر بگەیەنێ و کاریگەری لەسەر داب□ن□ت، بۆ ئەوەی لێڕوانەر هەست بکات لە کارێکی هونەری دەڕوانێت. هەربۆیە کورتە فیلم ئیشکردنێکی پڕ وزە و زۆر چڕ و وردی هونەریانەی دەوێت. کورتە فیلمی (داهۆڵەکانیش دەمرن)

هەموو ئەو ئەدگارانەی تێدایە، بۆیە ئاستێکی هونەری زۆر باڵای هەیە.

فیلمەکەی پەرویز ڕۆستەمی کورتە فیلمێک بوو بە زمانێکی بێدەنگ، بەبێ دیالۆگ، بەڵام پەیامێکی زۆری پێدام کە پڕ وتەی نەوتراو بوون. لەم فیلمەدا دیمەنەکان سام و سەنگینییان هەیە، بەجۆرێک لێڕوانەریان هەشسام دەکرد کە لە ئاستیاندا بوەستێ. ئەم فیلمە سەرەڕای بێدەنگییەکەی، بەڵام هەموو دیمەنەکانی بەشێوەی سینەماتۆگرافی خۆیان دەدوێن و هەشی لێڕوانەر دەبزوێنن.

ئەم فیلمە ناونیشانێکی سیمبولی هەیە "داهۆڵەکانیش دەمرن" ئەم ناونیشانە ئاماژەیە بە ئەوەی لەکاتی جەنگ و هەژێندەکاندا سروشت، ژینگە، ئاژەڵ و باڵندەکانیش دەمرن، لێرەدا داهۆڵ بووە بە سیمبول بۆ ئەم مردنە. ئاخر لە جەنگدا کاتێک مرۆق دەمرێت، ئەوا ئاژەڵ و باڵندەکان، تەنانەت داهۆڵەکانیش لەگەڵیدا دەمرن. دەرهێنەر لە هەڵبژاردنی ناونیشان و ئەکتەرەکاندا سەرکەوتووبووە، لە ڕێگەی ناونیشانەکەیەوە توانیویەتی ناوەڕۆک و پەیامی فیلمەکە بە لێڕوانەر بگەیەنێت. هەروەها هەردوو ئەکتەرەکە ئەماتۆرن بەو واتەای ئەکتەری ئەکادیمی و پرۆفیشناڵ نین، ئەکادیمیانە خوێندبێتیان، بەڵکو ئەمە دەرهێنەرە ڕووحی کوردی لەناو ئەواندا ڕۆشن و بێدارکردۆتەوە.

"داهۆڵەکانیش دەمرن" فیلمێکی درامی داستانییە بە چیرۆکێکی کوردییانەی کامەڵەوە باس لە دووهاوژینی پیر دەکات کوڕەکەیان و هاوژینەکەی لە ڕۆژی هاوسەرگیرییان لە بۆردوومانێکدا لەکاتی جەنگی عێراق و ئێراندا لەدەستداوە، سەرەڕای ئەم هەژێندە هاوژینە پیرەکان ئومێدی ژیانیان لەدەست نەداوە. ئەمە مردن نییە دوای مردنی کەسی ئازیز کە لە کۆمەڵگای کوردیدا زۆر باوە، بەڵکو ژیانە بە جوانکردنی ئەو شوێنەی کە تێیدا دەژین. بەبێ ئەوەی ئەو هەژێند و مەردنە لەبیربکرێ. لەو دیمەنەدا کە دایکەکە داهۆڵەکانی هەڵگرتووە، ئەمە وەک یادکردنەوەی لەدەستدانی کوڕ و بوکەکەی دەردەکەوێت.

لەم فیلمەدا پەیوەندی مرۆقی کورد لەگەڵ ژیان، پەیوەندییەکی ساغە بەو هەموو سەختی و شەڕەی لەنێویدا دەژین. هەروەک چۆن دەرهێنەر ویستویەتی وێنەیەکی جیاواز نیشان بدات، مرۆڤێکی بەقوربانیکراو نیشان نادات لە بەرگی کارەکتەرەکانیدا، بەڵکو ئەو وێنە گشتییە تێدەپەڕێنێت کە هەندێ لە دەرهێنەر و

فیلمسازەکان بە تاکی کوردیان وێناکردووە و لەنێویدا بەچەقبەستوویی ماونەتەوە، بەوەی کە تاکی کوردی مەرگخوازە یاخود وەک قوربانی نیشانی دەدەن. بە پێچەوانەوە دەرهێنەر ویستویەتی دیوەکی تری ژیانی کورد نیشانبدات، تاکێکی پڕ ئیرادە و ژیاندۆست نیشان بدات، بەو غەمگینییەی لە ڕووخساریاندا دیارە بەڵام ئومێد و هیوای داهاتوو لەنێو چاوەکانیاندا دەدرەوشایەوە. تۆ کاتێ ئەو ئیرادە و هێزە پڕ ژیانە دەبینیت لەنێو ڕۆڵی کارەکتەرەکاندا تێدەگەیت لەو هێزە بەرەنگارییەی تاکی کوردی کە بەرانبەر بە داگیرکارانی و شەڕ و سەختییەکان هەیەتی، سەرەڕای هەموو ئەمانە توانیویەتی بمێنێتەوە و بەردەوام بێت.

دوو کارەکتەرەکە پاشماوەی ئەو چەکانەی بەجێماون یاخود گوللە تەپەکان کۆدەکەنەوە و ڕەنگیان دەکەن و گوڵ و سەوزایی تێدا دەچێنن، یاخود گوللەکان دەکەنە کەرەستەی پێوستی و سادەی ڕۆژانە وەک تەپلەکی جگەرە، کەواتە هونەر دەتوانێت ئەرک و کارایی کەرەستەکان بگۆڕێ، ئاخر گوللە تەپەکان پێشتر بۆ کوشتن و لەناوبردن بەکارهاتوون، ئێستا کراون بە کەرەستەی ڕۆژانە. هەموو ئەمانە ئیشکردنێکی وردەکارانەی دە بەخشییە فیلمەکە.
لەم فیلمەدا، هەست بە هاوسەنگی و هاوتایی جێندەری دەکرێت، چونکە (دوو هاوژینە پیرەکە) وەک یەک ڕۆڵیان لەنێو ژیانیاندا هەیە. هەردووکیان هاوشانی یەکدی قەوانی گوللە تەپەکان ڕەنگ دەکەن و گوڵی تێدا دەچێنن. هەروەها دەکرێ بەڵێم ئەمە ژیاندۆستی، ژینگەدۆستی و ئاشتیخوازی مرۆڤی کورد پیشان دەدات. هەروەک چۆن دیمەنەکان بەشێوەیەکی زۆر وردچنراون هیچ پچڕان و کەلێنێکیان تێدانییە کە لەپڕ بکەویت بەسەر دیمەنێکی تردا، چونکە لە هەندێ فیلمی کوردیدا ئەم پچڕانە زۆر بەڕوونی بەدیدەکرێ، ئەمەش باگراوەندی هونەری و مەعریفی دەرهێنەر نیشاندەدات. هەروەها بە مۆنتاژکردنێکی باش دەگەڕێتەوە هەروەک تیۆریزانی فیلم ڤێرتۆڤ ئایزنشتاین دەڵێ: "مۆنتاژ شادەماری فیلمە". بە من جووڵەی کامێرا و نیشاندانی دیمەنەکان بەو ڕیتمە هونەرییە لێکگرێدراوە زۆر جێی سەرنج بوو، دواجار گشت دیمەنەکان لە فەزایەکی پڕ ڕەنگدا نیشاندەدرێن، چونکە شوێن و فەزای فیلمەکە زۆر پڕ ڕەنگ و سادە و جوان بوو. هەروەها دەنگی سروشت هاوسەنگییەکی جوانی لەگەڵ نیشاندانی دیمەنەکاندا هەبوو.

بەردی سەبووری ... حەیدەر عەبدولڕەحمان

کە دەچیتە ناو هۆڵی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی هەولێر بۆ بینینی نمایشی (بەردی سەبووری) لە نووسینی دلشاد حوسێن و دەرهێنانی (بارزان محەمەد) لە چوارچیوەی چوارەم فیستیڤاڵی شانۆیی هەولێر،لە بەر جەنجاڵی هۆڵە بچووکەکەو دانیشتنی هەندێ لە بینەران لە سەر زەوی،خەمی ئەوەتە چۆن شوێنێك بۆ خۆت بدۆزیتەوە بۆ دانیشتن،کە ڕووناکیش دەکوژێتەوە و نمایش دەست پێ دەکات،لە گۆڕێدا دەنگی هۆرەیەکی هەورامی نادیار فەزایەکی ڕەش دەبینی،کە هەر چوار دەوری شانۆی تەنیووە،ئەو فەزا ڕەشە تەواو لەگەڵ ڕەنگی جلو بەرگی ڕەشی ئەو ژنەهاوکوفە کە ژیانێکی نا ئارامی پێ لە نیگەرانی و بەد بەختی لە گەڵ پیاوەکدا بە سەر بردووە کە ئەوەتا ئەمڕۆکە قەدەر وای بۆ هێناوە، وەك مردوویێکی ڕۆح لە بەر لە سەر چوارپایەکی سپی خەوتن بە هۆش بکەوێت و بە هەی موغەزییێك کە لە تەنیشت چوارپایەکەیەوە داندراوە هەناسە بدات ..

ئەو ژنە بەد بەختە بە کەفو کۆڵێکی ئاگرین و بە جەستەو ئیمایەکی

سرنج راکێش، بە فرمێسك و گریانێکی بە کوڵ و هەناسەیەکی سارد، سەربوردەی تاڵی رابووردووی خۆی لە گەڵ ئەو پیاوە دڵ رەقە بۆ ئێمە دەگێڕێتەوە کە ئەو بە بەردی سێبوری ناوی دێنێ،ئێمەش لە نێو ئەتمۆسفیری سیحری نمایشەکە، بێدەنگی دامان دەگرێ و کپ وخامۆشی□ك سەراپای هۆڵەکە داگیر دەکات ،ئیدی ناچاری ئەوە دەبین ،هەناسەکانمان قوت دەینەوە، بۆ ئەوەی چاوەکانمان تێر کەین و گوێ بیستی دیالۆگە کاریگەرەکانی بین ..

کاراکتەری یەکەم ..ژنەکە

هەر لە رۆژانی کچینییەوە لەجەورو ستەمە گەورەکانی باوکێکی قومار بازی کەو دەناڵێنێ،باوکێك کە هەموو ژیانی بریتی دەبێت لە شەڕە کەو ،شتێکیش بە لای ئەو باوکە ک□ل□□ ر□قە لە کەو بازی بەهادار تر نیە، بۆیە بەلایەوە ئاساییە لە گرەوێکی شەڕە کەودا کچێکی خۆی بدۆڕێنی ئەوەتە ئەو کاراکتەرە ژنە دەگێڕێتەوە دەڵێت :

خوشکە گەورەکەمی لەبری پارە دانا و دۆراندی خوشکەکەم ناچار بوو ببێتە ژنی پیاوێکی چل ساڵان، منیش زۆر ترسام لەوەی ببمە قوربانی گرەوەکانی باوکم …
بەڵام دواتر دیسان وا هەڵکەوتەوە کە چارەنووسی لە چارەنووسی خوشکە گەورەکەی باشتر نەبێت، نسیب بە پیاوێکی ک□ل□□ ر□قترو دڵ رەقتتر لە باوکی بوو، ئەو کات تەمەنی ح□قد□ ساڵان بوو، کاتێ دایکی پیاوەکەی هاتۆتە خوازبینی، کە ئەو کات خوازیارەکەی پێشمەرگە بووە،دەڵێت : من ئەو کات شانازیم بەوە دەکرد کە دەزگیرانەکەم قارەمانێك بێت ..
راستە ئەو کەسێکی ش□ش□گ□ر بوو، بەڵام هیچ مافێکی مرۆیی بە ژنەکە نەداوە و گوێ ی لە ژنەداماوەکەی ڕانەگرتووە،بۆیە ژنەکە دەیەوێت خەمە خەفەکراوەکانی دڵی هەڵڕێژێو ئەگەر لە سەرە مەرگیش بیت ، گوێ ی لێ بێت یان نا ..پێی بڵێت : تۆ هیچت لە مەڕ ژانی ژن و مێر دایەتی نەدەزانی، دێتە یادت کە شەوانە دوای سەرجێکردن بەشێوەیەك جێت دەهیشتم . پوورم ناهەق نەبوو دەیگوت ئەوانە سەرجێیی نازانن بەس بۆ حەنگ باشن …
ئینجا گلەییە پڕ لە سۆزدارییەکانی خۆی لێ دەکات :

تۆهەرگیز ڕێگات نە دەدا باوەشت پیا بکەم من هەرگیز تۆم ماچ نەکردوە (ماچی ئەکا) یەکەم جار کە ویستم ماچت بکەم خۆت دورخستەوە .
ئیدی ئەوە قەدەرەو رۆژێ هاتە پێشەوە ئەو پیاوە لە خۆ باییە لە

شەڕدا بریندار بێت و بە بێ هۆشی لە جێدا بکەوێت، کەس بە سەریەوە
نەبێت تەنیا ئەو ژنە ستەم لێکراوە بە وەفایە نەبێت کە وێڕای
هەموو دڵ رەقیەکانی ناتوانێت بە جێی بێڵێ، ئەوەتا باسی ئەو
تەنیاییەی خۆی و بێ وەفایی براکانی بۆ مێردە بێ هۆشەکەی دەکات و
دەڵێت :

براکانت هەمیشە تەمەننای ئەوەیان دەکرد لەگەڵم بخەون،ئەوان بە
دزییەوە لەمنیان دەڕوانی..
تەنانەت گلەیی لە دایکەکەشی دەکات : ئەی دایکت لەکوێ یە کە
هەمیشە خۆی دەکردە قوربانی تاڵە مویەکی تۆ ..
وێڕای هەموو ئەو رۆژە سەختانە،بەڵام ئەو ژنە خۆگرە،هەرگیز دەست
بەرداری مێردەکەی نابێت و ناتوانێت بە جێی بێڵێ، بەو لاشە مردووە
دەیەوێت قەرەبووی رابووردوو بکاتەوە ، بە ئارەزووی خۆی قسەی لە
گەڵٍ پیاوەکەی بکاو دەست لە جەستەی بداو ماچی بکات ..
دەڵێ : تەنیا سێ هەفتەیە هەمووشتێکت بۆباس ئەکەم .ئەتوانم دەستت
لێبدەم جاران تۆهەرگیز ڕێگات نە دەدا باوەشت پیا بکەم ..
(دەست بە پیاوەکە دادێنێ و ماچی دەکات هەوڵی سەر جێکردن دەدات
لەگەڵی دا
قەت ئاواتی ئەوە ناخوازێت لە مێردە نیمچە مردووەکەی جیا
بێتەوە،پاڕانەوەو تەزبیحات کردن و زکرو نزاکانی وەك مەلا بۆی
دانابوو ئومێدێکی پێ نەبەخشی ، بۆیە بە دەم گلەییەکانی خۆیەوە ،
روو لە ئاسمان دەکاو دەڵێت : هەرگیز تۆ مافی ئەوەت نیە بەم جۆرە
دەست لە ئێمە بەربدەی؟
بەڵام دواتر هەموو ئاوات و خەونەکانی زیندە بە چاڵ دەبن و
پیاوەکەی بۆ دوا جار هەناسەکانی دەوەستێت و گیان لەدەست
دەدات،ئیدی بە دەم تەقسێکی ماتەمینیەوە، جلە رەشەکانی هەڵدەزڕێنێ
و رووتی دەکاتەوەو بە دەستەکانی خۆی تەرمی پیاوە مردووەکەی دەشوا
و وەك ئەوەی بیەوێت لە گوناهەکانی پاکی بکاتەوە ،بە کفنێکی رەش
دای□د□پۆشێ و کۆتایی بە تراژیدیا بەردەوامەکانی ژیانی دێت ..
بێگومان هەڵبژاردنی تێکست لای د□رh□ن□ر یەکەم هەنگاوی دیاری کردنی
چارەنووسی نمایشە لە نێوان سەرکەوتن و شکست هێناندا، دەرهێنەر
چەند ئەوەندەی هوشیارو ورد بین بێت لەو هەڵبژاردنە، ئەوەندە
دەتوانێت بڕی سەرکەوتنی خۆی لە نمایشدا مسۆگەرتر بکات، ئەو
توخمانەش کەلە تێکست دا خاڵی زیندوون ئەوەیە ئاخۆ ئاستی فەلسەفی
و ئامانجی تێکست چەند لە گەڵ باری کۆمەڵایەتی و کێشەو ئاریشاکانی
کۆمەڵگا نزیکە، یان تا چەند ئێمە لەو تێکستانەدا دەتوانین دەست
لە سەر برینەکان دابنێین و چارەسەری□کان دیاری بکەین ،دواتر

دەرهێنەر لەو تێکستەدا تا چەند دەسەڵاتی دەوا لە بونیاتنانی وێنەی درامی و رووداوەکانی و زۆر پرسی تر .

تێکستی(بەردی سەبووری) کە پانتاییەکی بەرفرەوانی لە ئاستی هونەری و هزری نمایشەکە داگیر کردووە،وێڕای ئەوەی تیشك دەخاتە سەر کێشەو ئاریشا کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەیەکی دوا کەوتووی پیاو سالاری، کە تێیدا ژن لە هەموو بەها مرۆییەکانی رووت دەکرێتەوە و پیاویش دەبێتە دڕندەیەك، زۆر لەو خەسڵەتانەی رەخساندووە کە یاریدەی دەرهێنەر دەدەن بە دروست کردنی ئەو بنەما درامیانەی نمایش بە زیندوویی را دەگرن و زەمینە خۆش دەکەن بە دروست کردنی چەندین تابلۆی درامی و دیمەنی وروژێنەر و بەکارهێنانی سینەگرافیا کە بینەر چێژێکی هزری و ستاتیکی لە بینینیان وەربگرێت ،بۆیە تێکستەکە چ لە رووی فەلسەفەو ئایدیاوە، چ لە رووی زمان و ریتم و داڕشتنەوە ، تێکستێکی ئەجگار دەوڵەمەندە، کە سەرچاوەکەی رۆمانێکە، بەڵام ئامادە کردنێکی ئەوتۆی بۆ کراوە ، کە هەست بکەیت نمایشێکی سەر بەخۆیەو تایبەتمەندی خۆی دراوەتە لە رووی نمایشی شانۆییەوە، ئەزموونی ئەمە لە رووی سوود وەرگرتن لە رۆماندا زۆر لاوازە، بەڵام ئەگەر ئەو ئەزموونە هاو شێوەی ئەو ئەزموونەی دلشاد حوسێن پەرە پێ بدەین، ئەوە رەنگە زۆر لە گرفتەکانی نەبوونی دەقی شانۆیی کەم کەینەوە .

دووهەم فاکتەری سەرکەوتن لە نمایشدا ئامرازەکانی بەرجەستە بوونی تێکستە،لە سەرووی هەموشیانەوە ئەکتەر ..لەوانەی دەسەڵاتی ئەو بەرجەستە بوونەیان هەیە چ لە رووی جەستەو ٍچ لە رووی ئەداو بوێری دا، بۆیە هەڵبژاردنی هەردوو ئەکتەر (شیلان عەبدوڵڵا و ئەرڤان ئاراس) بۆ نمایش کردنی رۆڵە سەرەکییەکان،تێکستەکەیان بە ئاستێکی سەرکەوتوانە بەرجەستە کردووە و زۆرێك لە مافی تێکستەکەیان داوە .

توخمی سێیەم: دەرهێنەر دەسەڵاتی ئەوەی هەبێت هەردوو توخمی یەکەم و دووەم بە تێکست و ئەکتەرەوە بخاتە نێو چوارچێوەی سینەگرافیایەکی تەکنیکی کاریگەر بە رەخساندنی ئەتمۆسفیری نمایش بە موزیك و رووناکی و دیکۆرو ئامرازەکانی دیکەی نمایش .

دەرهێنەر تێکستەکەی بە شێوەیەك بەرجەستە کردووە، کە جگە لە نووسەر ئەویش بۆچوونی تایبەتی خۆی هەبێت،بە تایبەت لە رووی چارەسەر کردنی درامی کۆتایی دیمەنەکە،لە تێکستەکەدا بە شێرینی مردووەکە نمایش کۆتایی دێت ، بەڵام دەرهێنەر دیمەنێکی دیکەی زێدە کردووە، بەوەی پیاوە مردووەکە لە پڕێکا زیندوو دەبێتەوە و دەست

دەخاتە هەوکی ژنەکە و وەهای ئەو هەموو خەشەویستی و دەسەزی و قوربانی دانە دەیخنکەنە، بە ئەوەی بەەت پیاو بە وەفایەو لە هەموو حالەەتەکا چەند ئەوەندەی ژن وەفادارو دەسەز بەت ، ئەو لە ئاکامدا دەســـت لە جەزرەبە دان و کـــوشتنی ئـــافرەت هەەنـــاگرە،هەر ئەو دەندەیەدەمەنەتەوە کە بە ئازاری ژن خەقاوە ..
بەەــام ئەو دیمەنە ئەگەر لە رووی فەلسـەفیشەوە خوەنــدنەوەی جەراو جەریشی بە بکرەت، بەەام لە رووی هونەرییەوە دەبەتە دیمەنەکی نا مەعقول و ناوازە کە لە گەەە ستایلی نمایشەکە نەگونجە، وەەای ئەوەی ریتمی نمایشی لە دوا دیمەندا کوشت و زەر لە بەها جوانەکانی لە بار برد.

دەرهەنان :

لەم نمـــــایشەدا دەرهەنەر بــــــارزان محەمەد ..خەی لە فەرمە تەقلیـدییەکان بە دوور گرتـووە و نمـایشەکەی کـردووە بە چەنـد تابلەیەك،کە هەر یەك لەو تابلەیانە چەندین دەلالاتی جوان ببەخشن،بە تایبەت لە رووی جەستەییەوە ، بە بەردەوامی بینەر تینوو بکات بە بینین و ریتمی نمایش لە ئاستەکی ئەوتەدا رابگرە کە بوار بە بینەر بە جە نەهەەە هەناسەش بدات .
ئەو لە هەموو ئەو نمایشانەی لە شارەکانی سلەمانی و دهەك و هەولەر پەشکەشی کردوون لە رووی فەرمەوە لە گەەانکارییەکی بەردەوام دایە و فەرمەکی چەسپاوی نیە، ئەمەش نیشانەی بە زیندوو راگرتنی نمایش و گەەان بە دوای فەرمەکـی جـوانتر لەوی تـرە .. بەــام رەنگە ئەو گەەانکاریـانە جیـاوازی لە ئاسـتی هونەریـدا دروست بکەن،هەر بە نموونە ئەو فەرمەی لە سلەمانی و دهەك نیشان دران، زەر لەو فەرمە جوانتر بوو کە لە هەولەر نمایش کراو زەر لە سینەگرافیا جوانەکان لە هەولــەر لە دەســـت دران، بە تــایبەت لە رووی دیکەرەوە، ئەو پەیکەری سینگەی کە تەواوی فەزای نمایشەکەی داگیر دەکردو هەموو رووداوەکان لە ناو ئەو سینگە بەەەوە دەچوون ،لە هەولەر وەك ئەوە وابـوو بـوونی نەبەـت ، بەیە پـارچەیەکی هەرە زینـدوو لە فەرم و جەستەی نمایشەکە کاە بەوە و ئاەمی نمایشەکە کە پەیکەری سینگەکە بوو لە دەست دەرچوو ..بەرپرسیاری گەورەش دەرهەنەرە کە رازی بوو، نمایشەکەی بەم کەم و کوەیەشەوە نمایش بکرەت …
نەك هەر تەنها دیکەر بگرە رووناکیش بە هەمان شەوە زەر لە دیمەنە جوانەکانی وەك خەی بەرجەستە نەکرد، بە هەی جیاوازی هەەە و گرفتی خە ئامادە کردنەوە .

موزیك

بە گشتی لەو نمایشەی ئەمە لە هەولێر بینیمان هەستمان بەوە کرد، دەرهێنەر ئەوەندەی پشتی بە ئەکتەر بەستووە ئەوەندە بایەخی بە فۆرم و تەکنیکی شانۆیی نەداوە، بەڵام ئەلتەرناتیفی دیکەی بۆ وروژاندنی بینەر داناوە، لەوانەش ئەو موزیك ژەنەی لە لای چەپی شانۆ(ئەرکان عەبدولقادر) بە فۆرمێکی زیندوو ،خۆی و ئامێرێکی ریتم دانیشتووە کە لە دروست کردنی خۆیەتی و لە پارچە چەك دایهێناوەو هەموو جۆرە ریتمێکی پێ لێ دەدرێت، لە سەرەتاوە تا کۆتایی نمایش ئەو ریتمە لە گەڵ نمایش دا دەڕوات، لە هەندێ دیمەن نەبێت کە موزیك ژەن دەف بەکاردێنێ،لە گەڵ سەمای ئەکتەر، بە تایبەت لە دوا دیمەندا ریتمی نمایش بە هۆی جەستەی ئەکتەرو ریتمی دیمەنەکە بەرز دەبێتەوە و دەگاتە لوتکە .
بۆیە موزیك شان بە شانی ئەکتەر رۆڵی سەرەکی بینی لە وروژاندنی بینەر، هونەری هەرە گەورەش لەوە دابوو کە بۆ یەکەمجار ئەو ئامێرە نەناسراوەو ئەو ریتمە نوێ یە لە شانۆدا بەکار دەهێندرێت ..
وەرٍای ریتمی ئەو ئامێرە موزیکییە(دەف) لە هەندێ دیمەندا، بە تایبەت لە دیمەنە ماتەمگێڕیەکەی کۆتایی دا رۆڵێکی کارای هەبوو بۆ بەرجەستە کردنی رووداوەکان و وروژاندنی بینەر، دەشکرا دەرهێنەر سوودی زیاتر لە دەف ببینێ ، بە تایبەت لە دیمەنی سەمای ژنەکە لە سەر جەستەی پیاوەکە، کەچی دەرهێنەر ئەوەندە دیمەنی سەماکەی کورت کردەوە، بواری جوانتر کردنی دیمەن و وروژاندنی بینەری نەدا چێژی زیاتر لە سەماکە وەرگرێ، بەمەش دیمەنی سەماکە زۆر بە سەرپێیی تێپەڕی .

ئەکتەر :

راستە دەرهێنەر زۆرینەی کەرەستە هونەرییەکانی بۆ بەرجەستە کردنی نمایش ئامادە کردووە ،کە هەریەك لەوان کاریگەری تایبەتی خۆیان هەیە لە سەر ئاستی نمایش، بەڵام کرۆکی نمایش لای ئەکتەرە، کە جێگەی بایەخی سەرەکی دەرهێنەرە لەو نمایشەدا، چونکە ئەکتەر چەقی تێڕامانی بینەرە لە سەر شانۆ و ئامرازەکانی دیکە تەواوکەرن .
دەرهێنەر دوو ئەکتەری سەرەکی (شیلان عەبدوڵڵا و نەرڤان ئاراس) ی هەڵبژاردووە بۆ بەرجەستە کردنی نمایش و بینەر درك بەوە دەکات کە هەردوو ئەکتەر هوشیارانە ئەدای رۆڵەکانی خۆیان دەکەن و تێگەیشتنێکی باشیان بۆ کاراکتەرەکانی خۆیان هەیە،
ئەرڤان ئاراس.پیاوەکە :
ئەرڤان رۆڵی مێردی ژنەکە دەبینێ ، وەك ئەکتەر لە نمایشەکەدا رۆڵەکەی وای لێ کردووە کە نەتوانێت هیچ توانستێکی خۆیمان

نیشاندا،چونکە لە سەرەتاوە تا کۆتایی نمایش هیچ ئەکشنێکی ئەوتۆی نیە، ئەوەندە نەبێت کە جار جارە کە لە گیان کێشان نزیك دەبێتەوە، هەناسـەکانی دەبڕێ و ژنەکەی یاریـدەی دەدا هەناسـەکانی بە بگێڕێتەوە، بە ئەوەی مەرگـی ئەو بە چـاوی خۆی نەبینێ، بەڵـام دەرهێنەر لە دیمەنـی کۆتاییـدا غەدری لە ئەرڤـان کـردووە ، کـاتێ زیندووی دەکاتەوە و ژنەکەی دەخنکێنێ، بواری ئەوەی هەبوو دیمەنەکە تەر تر بکات و رق و قین و دڕندایەتی ئەو زۆتر نیشان بدات و خنکانـدنی ژنەکەی ترسـناکتر نیشـان دابـووایە، بە ئەوەی ئەمە وەك بینەر هەقیقەتـی دڕەقـی ئەو کاراکتەرەمـان بە چـاو بینیبوایە،بوارێکیشمان بۆ ئەرڤان ڕەخساندایە توانستەکانی خۆیمان نیشان بدات.
لە نەو ئەکتەرەکاندا هاوسەنگی نیە لە ڕۆڵ بینیندا،چونکە نمایشەکە لە ڕەسەندا دەچێتە چوارچێوەی مەنۆدراماو تەنیا ئەکتەرێك ڕۆڵی سەرەکی تێدا دەبینی ،بەڵام دەرهێنەر بە هەندێ لەو گەڕانەوانە کـاراکتەری دروست کـردووە و ئەکتەری لاوەکـی بۆ دانـاوە،بە ئەوەی کەسایەتیەکـان بە وێنە نیشـانی بینەر بـدات ..بەڵێ شیلان لە نمایشەکەدا وەك پاڵەوانی سەرەکی ماوەتەوە لە گۆڕەپانی نمایشەکەدا .

پیاوی ئاینی:

کەسایەتی پیاوە ئاینیەکە کە کاری ڕانموونی ژنەکەی پێ سپێردراوە ، بە ئەوەی دوعاو نزاو تەزبیحات کردنو زکرکردنی بە بەرنامە جێ بە جێ بکـات، بە چارەسـەر کردنـی مێـردەکەی، بـوون و نەبـوونی ئەو کاراکتەرە لە سەر شانۆ وەك یەك وابوو، ڕەنگە ئەگەر نەبوایە باشتر بوو ،بەڵام ئامانج لە دروست کردنی لای دەرهێنەر دەرخستنی هەندێ کولتـووری دوا کەوتـووی کۆمەڵـایەتی بـوو، بە تـایبەت لای ژنـان، ئەگەرچی ئەقلیەتی ئەو ژنە لەوەندە گەورەتر بوو ، بەڵام بە ڕزگار بـوونی مێـردەکەی ئامـادەی هەمـوو هەوڵێـك بـوو ئەگەر بەواشـی پێ نەبوایە .

شیلان عەبدوڵڵا ..ژنەکە

قورسـایی هەرە زۆری نمـایشەکە دەکەوێتە سـەر ئەسـتۆی شیلان عەبدوڵڵا،بە هۆی وەستانی بەردەوامی لە سەر شانۆو پاراستنی ریتمی نمایش، وێڕای سەختی نواندن وئەدا .
ئەو لە زۆر دیمەندا وای کرد هێڵێکی گەورەی پێ لە بینەر، بەدەنگی بـاڵی بە سـەردا بکێشە و هەناسـەی خۆی بـبڕێت، بە ئەوەی چێـژ لە

نواندنی شیلان ببینە، کە زۆر لە سنوورە تەقلیدیەکانی شکاند و زۆر وێنەی جوانی نیشانی بینەردا، بە تایبەت لە دیمەنە سەکسیەکان وئەو دیمەنەی قاچەکانی پیاوە لە هۆش خۆ چووەکە دەخاتە سەر شانی ، دیمەنی هەڵزڕاندنی جلی ڕەشی پیاوە مردووەکەی ، دیمەنی شەرینی مردووەکە و دیمەنی تەزبیح پساندنەکە، دیمەنی سەماکان لە سەر لاشەی پیاوەکە و چەندین دیمەنی تر ، کە وای کردبوو ریتمی نمایشەکە بە بەردەوامی بە زیندوویەتی رابگرە و لە کۆتاییشدا بگاتە ترۆپ.

من وای بۆ دەچم نهێنی هێزە بەرچاوی زاڵە بوونی شیلان بە سەر ڕۆڵەکەی ئەوە بوو، وەك ئەکتەرێکی ئافرەت بە جەستەی خۆی بەرگری لە مافی مرۆیی خۆی بکات بەرامبەر بە پیاوێك کە ژیانی خستەتە قەفەز و دەیەوێت گوتارێك بگەیەنێتە پیاوو بڵێ : ئەگەر بتانەوێ ببن بە خاوەنی راستەقینەی ئەوەی پێی دەڵێن پیاوەتی بەرامبەر بە ژن، بە ناونیشان و نازناوی پیاوەتی لاف و گزاف لە مەدەن و ژن لە مافە مرۆییەکانی خۆیان داچڵەکێنن، هەموو خۆشەویستییەکی لە زەوت بکەن و خۆپەرست بن لە کردەی ژن و مەردایەتی و چەژ وەرگرتن،هاندەر مەبن بە ئەو کردانەی ئەوە لە پشت دروست بوونیدان و بە گوناهو تاوان و خیانەتکاری لە قەڵەمی دەدەن ، بەڵکو وا باشترە ئەوە لەوە تێ بگەن، تەنها شتێك ئەوە لە ژن جودا بکاتەوە ئەندامە نێرو مێیەکانتانە،تا ئەو کاتەش ئەوە لەوە دەگەن .. ڕەنگە زەمەن تێپەڕێی بێ، کەچی شتە لە چمەکەکانی ژیانی ژن و مەردایەتی تێ نەگەن ، بەڵام ڕەنگە دواتر تێ بگەن کە ئەوە چەند نابەڵێدو ستەمکارو خۆپەرست بوون بەرامبەر بەو رابووردووەی تێ پەڕێ و چەند مانای جوانیشتان لە ژیان لە گەڵ ژندا لە دەست داوە ..

دنیای بەتاڵی شیعر، دنیای بەتاڵی زمان ... عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

لە دەقی (لە گۆڕی کەسەکدا)

لە گۆڕستاندا بەفر ببارە،

مردووەکان،
سەرمایان دەبێ.

لە گۆڕەکەم دێمە دەر،
چاکەتم لە سەر گۆڕێکی دی
دادەنێم،
هەوا پڕ دەبێ لە ئاسن…

ئانیشکم لەسەر کێلی خۆم دادەنێم،
رۆژانی دوور
دەبدەبەن
هەڵیان بدەم
دەتەقن.

کەسێ لە دوورەوە دێ،
بڵێی من بم، لە هزری ئەوانیدیکەدا؟!
جولەی تەرمێک، لە گەردووندا بەردەوامە،
بڵێی من بم، لە بەردەم ئەوانیدیکەدا؟!
ل39-42
کۆمەڵە شیعری (بێ ئەو پ□یقانە، رابەر فاریق، هەولێر 2012)

پێشەکی:

پەیوەندی دیالێکتیکی نێوان زمان و فیکر وەک (مۆریس میرلۆپۆنتی 1908-1961) جەختی لێدەکاتەوە، بیرکردنەوەی بێدەنگیش وەک ژیانی ناوەوە یان مۆنۆلۆگی نێوان خود و دەروون دەبینێ، بەو مانایەش زمان و فیکر بوونێکی پەیوەندار و هاوپەیوەست و بەنێویەکداچوو پێکدەهێنن… ل□□□ر□و□ و□ک ت□□□ز□ زمانەوانییە هاوچەرخەکان دانیپێدادەنێن هیچ زمانێک بێ فیکر نییە و هیچ فیکرێک بێ زمان بەڕێوە ناچێت، لە سەر ئەو بنەمایە لە خوێندنەوەی قەسیدەی (لە گۆڕی کەسێکدا)ی (رابەر فاریق)دا دەتوانم بڵێم کۆپلەی یەکەم وەک (دەسپێک) پێمان دەڵێت لێرە مردن و ژیان وەکو یەکن؟! بەفری زیندوو بە سەر گۆڕستانی مردوواندا دەبارێت، بەڵام مردووەکان سەرمایان بێت، یان گەرما، خەمبار بن بە بەفر بارین، یان دلشاد…. هیچ بە ئێمە ناڵێن؟! مردووەکان بجولێنەوە یان نەجولێنەوە نە هیچ لە کۆپلەی دووەم، نە هیچ لە شێوەی ئەبسترکتی ئاسن، نە هیچ لە کۆپلەی سێیەم و شێوەی ئەبسترکتی میزڵدان دەگۆڕن…

ئاسن ژەنگ دەگرێ و دەبدەبە با دەگرێ، یەکەمیان دەنگدانەوەی

ئاسایی خۆی هەیە و دووەمیان کە زۆر پڕ بێت، دەتەقێ… دەنگدانەوە و تەقین، ئاسایی و نائاسایی، لە کۆپلەی چوارەم لە ئاسن و میزڵدان دەبێتەوە و دەکەوێتە نێوان (من) و (ئەوانیدیکە)، ئەوەی دەبدەبەیە منم، ئەوەی ئاسنە ئەوانیدیکەیە! منی نائاسایی و ئەوانیدیکەی ئاسایی… ئەوەی دەتەقێ منی نائاسایی و ئەوەی دەنگدانەوەی هەیە ئەوانیدیکەی ئاساییە؟! بەڵام ئاسایی و نائاسایی شێوەی رووتی زمانە، لەو شێوە رووتەی زماندا نە (ئەوان) دەبنە ئاسن نە (من) دەبێتە دەبدەبە…

پەیامی ئەو دەقە ئەوەیە من دەمرم، ئەوانیدیکە دەژین؟ پرسیاری زمان ئەوەیە بڵێی کەس بیر لە منی (شیعر)، منی (بەتاڵ) بکاتەوە؟ ئەوەی پرسیار قبول ناکات، دەشێ منی (شیعر) منی (مردوو) لە هزری ئەوانیدیکەدا توانای ژیانم هەبێت؟ ئەوەی پرسیار قبول ناکات، ئەوەیە شیعر بە مردوو دانان□ت، ئەوەی پرسیار قبول دەکات پەیوەندی منی مردوو و ئەوانیدیکەی زیندووە…

دەقی (لە گۆڕی کەسێکدا)ی رابەر فاریق لە رووی جولە و ریتم و داڕشتنەوە تەعبیری□ و گوزارشت لە گۆڕینی شێوەی پەیوەندی مردووان و زیندووان، شیعر و زمان دەکات، بەڵام لە رووی مانای وشەوە شێوەی ئاسن، شێوەی میزڵدان ئەبستراکتە و پشت بە خەیاڵی خوێنەر دەبەستێ، واتە جولەیەکی تەعبیری لە رێگای مردووە/ زیندووەکانەوە دەکێشی و ماناکانیان لێ دادەماڵێ و رووتیان دەکاتەوە، بۆ ئاسن و میزڵدان، هەر لەو رێگایەشەوە جولە بە گومان و خەیاڵەکانی خوێنەر دەدات…

کەواتە قەسیدەی لە گۆڕی کەسێکدا دەچێتە خانەی شێوازی تەعبیری ئەبستراکتەوە… شاعیر هەوڵدەدات بە دوورترین خا□□ی هەستکردن بە واقیع و بە وشەی رووت و بەرکەوتنی خەیاڵی خوێنەر بگات، بەڵام ون نابێت و پشت بە کەلەپوری درەوشاوەی دنیایی دەبەستێت، پشت بە بەردەوامی جولەی گەردوون لە لایەک و جولەی شیعر لە لایەکی دیکە دەبەستێت… دەمەو□ ب□□□م ئەو قەسیدەیە ئەبستراکتی تەعبیری درەوشاوەیە، واتە لە رووی گوزارشتەوە رۆناک خۆی نیشان دەدات و لە رووی رووتی ماناوە شێوەکانی بوون دیاری دەکات، ئەگەر ئەو قسەیە تەرجەمەی قەسیدەکە بکەم دەڵێم گوزارشت لە مردن لە چاوی زیندووان دەکات… بە مانایەکی دیکە ئەوە بونیادی جولەی ئەبستراکتە، پێکهاتەی رستە لە بوونی (گۆڕستان، مردن، ئاسن، دەبدەبە، چاکێت) دیاری دەکات، دووبارە دەڵێم لە دنیای بەتاڵی شیعری□دا نەخشکردنی کاری ئەدەبی لە جولەوە سەرچاوە دەگرێ (جولەی جێگیر بوون لە چاو جێگیر نەبوون)دا، بەڵام لە گێڕانەوەی واقیعی دەرەوە (وەک خۆی)

دوور دەکەوێتەوە.

من شیعرم، ئەوانیدیکە زمان

داڕشتنی چیرۆکی من شیعرم و ئەوانیدیکە زمان لە میانی ئەو دەقەدا بەشێکی زۆری پەیوەندی بە دوو رووی شیعر و زمان وەک دوو رووی دراودا هەیە، پەیوەندی بە سنورەکانی مەعریفەی شیعری و سنورەکانی خەیاڵی زمانەوە دەکات، مرۆڤ دەکەوێتە نێو زمانەوە، شیعر دەکەوێتە نێو جوانی… دەمەوێ بەڵام هەتا ئەوانیدیکە وەک زمان نەبینین، هیچ ئەرکێکمان بەرانبەر (شیعر) لەسەر شان نییە، بە دیوەکەی دیکە (زمان/ ئەوانیدیکە) بە خۆڕایی خۆیان دەخەنە بەر دەستمان، هەتا بە کاریان بهێنین، هەر ئەوەندە قبوڵمان کردن ئیتر داگیرمان دەکەن، کەواتە وەک چۆن دەکەوینە نێو زمان، لە هەمان کاتدا دەکەوینە نێو ئەوانیدیکە… وەک دەبینین لە مامەڵەی نێوان من و ئەوانیدیکە، شیعر و زمان خاڵی ناکۆک ناچاربوونە، مرۆڤ بە ناچاری دەکەوێتە نێو زمان، مرۆڤ بە ناچاری دەکەوێتە نێو ئەوانیدیکە، مرۆڤ بوونەوەرێکی زمانییە، وەک چۆن بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە، کەواتە کاتێک ناچار دەبین ئەو شتەی بەسەرماندا سەپێنراوە قبوڵی بکەین، ئیتر کۆنترۆڵکراوین، زمان کۆنترۆڵمان دەکات، ئەوانیدیکە کۆنترۆڵمان دەکەن، شیعر جوانی لێدەڕژێ… ئەو هاوکێشەیە پەیوەندی بە نەستمانەوە هەیە، پەیوەندی بە ئارەزووە تێرنەکراوەکانمان هەیە، یان پەیوەندی بەوەوە هەیە کە ئەمە ئارەزووە تێرنەکراوەکانمان یان چەپێنراوەکانمان دەخەینە (نەست – ناهۆشمەندی)یەوە، هەتا ناهۆشمەندی پاڵمان پێوەنەنێت، هەتا ئارەزووەکانمان پاڵمان پێوەنەنێت، بە هیچ شتێکەوە پابەند نیین!

وەک دەزانین ئارەزوو ئاڕاستە و رووییەکی دیاریکراوی نییە، بەڵام کە ئارەزوو پاڵی پێوەنایین، ئیتر کۆنترۆڵمان دەکات، دەزانین زمان ئاراستە و رووییەکی دیاریکراوی نییە، بەڵام کە کەوتینە ناوییەوە، ئیتر کۆنترۆڵمان دەکات … هەموو ئەو قسانە لای (ژاک لاکان 1901-1981) لە رستەی (نەست لە زمان رسکاوە) کورت دەکرێتەوە، بەو مانایەش زمان وەک ئارەزوو ئاڕاستە و رووییەکی دیاریکراوی نییە، وەک چۆن شیعری داهێنەرانە ئاڕاستە و رووییەکی دیاریکراوی نییە، مرۆڤ نە ئارەزووەکانی تەواو دەبن و نە ئارەزووەکانی پێ دەبنەوە! زمان نە تەواو دەبێت، نە پێ دەبێتەوە…
کەواتە ئەوەی من و ئەوانیدیکە بەیەکەوە کە دەکاتەوە، ئەوەی شیعر و زمان بەیەکەوە کە دەکاتەوە، ئارەزووەکانمانن! ئارەزووەکانمان بە شیعر لە جوانییەوە هەڵدەقوڵێ، ئارەزووەکانمان بە ئەوانیدیکە

لە فیکرەوە هەڵدەقوڵێ، بەڵام ئەوەی شیعر و زمان، من و ئەوانیدیکە لێکجیا دەکاتەوە، ناکۆکییە شاراوەکانی زمان و ناکۆکییە شاراوەکانی ئەوانیدیکەیە، زمان کۆمەڵێک شاراوەی خۆی هەیە، مرۆڤ کۆمەڵێک شاراوەی خۆی هەیە، شیعری زیندوو ناکۆکییەکانی لە ناوەوەی خۆیدا هەڵگرتووە، مرۆڤ لە ژیانیدا هەڵگری ناکۆکییە، ئەو ناکۆکییانە لە ناوەوەماندایە و هەمیشە داگیرمان دەکات، ئەوەی هەمیشە داگیرمان دەکات، فیکر و جوانییە…

چاکەتم لە سەر گۆڕێکی دی
دادەنێم
ئانیشکم لەسەر کەلی خۆم دادەنێم
شەڕی نێوان وشە و واقیع
کەسە لە دوورەوە دێ،
بڵێی من بم، لە هزری ئەوانیدیکەدا؟!

کەسی نێو ئەو قەسیدەیە، کەسی نێو گۆڕستانە و لە ڕێگای خەیاڵەی وشەوە هەستی پێدەکەین، بەڵام ئەوانیدیکە لە واقیعەوە هەستیان پێدەکەین، شەڕی نێوان وشە و واقیع، شەڕی نێوان زمان و شیعرە… کەسی نێو واقیع و کەسی نێو خەیاڵەی وشە دوو هەستی جیاوازمان دەداتێ، یەکەمیان دەستی لێدەدەین، دووەمیان بیری لێدەکەینەوە… بەڵام نەک بەو مانایەی کە زمان خەیاڵییە و شیعر واقیعییە، بەڵکو بەو مانایەی کە مەودای زمان هەمیشە لە خەیاڵەی بەرەوپێچووندایە و مەودا شیعر لە جێگیربوونی جوانیدایە!

زمان لە خەیاڵەی دوور مەودا دایە، بەو مانایەی کە شیعر دەکەوێتە سنوری مەعریفەیەکی دیاریکراو و جوانییەکی بەرجەستەکراوەوە، زمان دەکەوێتە بێ سنورییەوە، شیعر لە راڤەکردنی جیاوازیدایە، زمان قسە بە جیاوازییەکان دەکات، جیاوازییەکان قسە بە شیعر دەکەن، زمان هەمیشە ماناکان بە جێدەهێڵێ، شیعر هەمیشە ماناکان کۆ دەکاتەوە، زمان هەمیشە لە خۆ بەتاڵ کردنەوەدایە، شیعر هەمیشە جیاوازییەکان کۆ دەکاتەوە، ئەگەر بشێ تێگەیشتنەکی (لاکان) لە بارەی گوتەزاکەی (ڕێنێ دیکارت 1596-1650، من بیر دەکەمەوە، کەواتە هەم) تەرجەمەی سەر شیعر و زمان بکەین، ئەوە دەشێ بڵێین شیعر بیر دەکاتەوە، لە شوێنێ کە هەیە! بەڵام زمان لەو شوێنە نییە کە بیر دەکاتەوە، زمان بیر دەکاتەوە لە شوێنێ کە ئەوی لێنییە! کە بیر دەکاتەوە شیعر یان زمان، زمان لە شیعردا بیر دەکاتەوە؟ یان شیعر لە زماندا بیر دەکاتەوە؟

ئەو کاتەی شیعر بیر دەکاتەوە ئەوە لە بیرکردنەوەدا جگە لە (کۆپیکردن) شتێکی دیکە نییە، کاتێک زمان بیر دەکاتەوە ئەوە لە بیرکردنەوەدا جگە لە (داهێنان) شتێکی دیکە نییە، هەرگیز شیعر

رێگایەکی نوێی بۆ بیرکردنەوە نییە، بەڵکو هەمیشە زمانێکی دیکە رێگای بیرکردنەوەی پێنیشان دەدات، شیعر دەبێ ملکەچی زمان بێت... شیعر و زمان هەردووکیان لە یەک سەرچاوەوە ئاو دەخۆنەوە، بەڵام بە دوو شێوەی جیاواز، دەشێ زمان سیفەتی هەڵم وەرگرێ، شیعر سیفەتی هەور، هەڵم دەچێتە ئاسمان دەبێت بە هەور، هەور دەبارێ و جوانی دەبوژێنێتەوە...
کەسێ لە دوورەوە دێ،
بەڵێ من بم، لە هزری ئەوانیدیکەدا؟!
شیعری پڕ، زمانی بەتاڵ
منی شاعیر بەر لەوەی منی شیعر لە پێناو شتێ ئاڕاستە بکات، بەر لەوەی شیعر پڕ بکات لە شت، بەر لەوەی شیعر بار بکات، لەسەریەتی بڕیار بدات کەوا بە شێوەیەکی شاعیرانە لە ماڵی زماندا نیشتەجێیە، دەبێ بڕوای بەوە بێ ئەوە زمانە قسان دەکات، دەبێ بڕوای بەوە بێ ئەوە زمانە هەمیشە لە پێشکەوتندایە، دەبێ بڕوای بەوە بێ ئەوە زمانە هەمیشە کار لەسەر دواخستنی مانای کۆن و دۆزینەوەی مانای نوێ دەکات، هەمیشە بیرکردنەوەی مرۆق دەکەوێتە نێو خەیاڵی زمانەوە، بەڵام زمان تەواوی دنیای خەیاڵ دابەش و پارچە پارچە دەکات، شیعر پێشنگی جوانی پارچەکانی خەیاڵە! دەتوانم بڵێم دابەشبوونی ئەو دەقە لەو تێگەیشتنەوە سەرچاوە دەگرێ و لە سەر ئەو بنەمایە خۆی دەنەخشێنێ!

لە کۆپلەی یەکەم بەفر خەیاڵی خوێنەر بەرەو ژیان و مردن کێش دەکات، بەفر زیندووە مردووەکان تووشی سەرما دەکات، لە کۆپلەی دووەم مردووییەک وەک زیندوو دەرگای ماڵی مردن دەکاتەوە و چاکەتەکەی لە سەر دیواری ماڵە دراوسێیەکەیان دادەنێ و هەوا پێ دەکات لە ئاسن... شاعیر هەموو ئەو پارچانەی دنیا لە یەکنزیک دەکاتەوە بۆ ئەوەی ئێمە خوێنەر ئاوڕ لە جوانییەکانی ژیان بدەینەوە؟! لە کۆپلەی سێیەم کەسێ لە بەر دەرگای ماڵەکەی ئانیشکی خستۆتە سەر ژیان و بیر لە رابردوو دەکاتەوە و لە پڕ مردن وەک دەبدەبە روو بە رووی دەتەقێتەوە! لە کۆپلەی چوارەم ژیان و مردن بەردەوامە، مردن لە ژیان و ژیان لە مردن نابێتەوە ، ئەو بیرکردنەوەیە ژیان لە خەیاڵ و مردن لە واقیع دەنەخشێنێ، ئەو خەیاڵ و بیرکردنەوەیە رەشدەچێتەوە.
کەواتە بەردەوام هەمووان وەک ئەکتەر لە نێوان بەفر و گۆڕستان و بیرکردنەوە ڕۆڵەکانی مردن و ژیان دەگێڕین، ئەو دیدە مەیلێکی رۆحی تێدایە، لەوەوە کە هەوڵدەدات خوێنەر درەوشانەوەی بینراو لە پێناو نەبینراو بەرجەستە بکات، بەو مانایەش رۆناکی خستنە سەر بینراو لە

پەناو بینینی نەبینراو گوزارشت لە دنیابینییەک دەکات، کە بایەخی مردن لە ژیان وەک وەنەیەکی بۆ پەردەدا ئاشکرا دەکات، بە مانایەکی دیکەش دنیای خەیاڵ دابەش و پارچە پارچە دەکات و لە ڕێگای لادانی زمان و درەوشانەوەی وشە و خرۆشانی خەیاڵ هەوەسی خۆ دەزینەوە دەدات، بە ئەو خۆ دەزینەوەیەش پشت بە کەلەپوری درەوشاوەی دنیایی دەبەستێت، پەیوەندییەکی بوونگەرایی لە نێوان ژیان و مردن، من و ئەوانیدیکە، شیعر و زمان… دروست دەکات!

بە کورتی:

دەقی (لە گۆڕی کەسێکدا)ی (رابەر فاریق) دەکەوێتە نێو دنیای بەتاڵی شیعر و شێوازی نوسینی تەعبیری ئەبستراکتی (درەوشاوە)وە و لە جولەوە سەرچاوە دەگرێ و لە گۆڕانەوەی واقیعیانە خۆی بە دوور دەگرێ، واتە لە ڕێگای گوزارشتکردنەوە دنیابینی و لە ڕێگای جولە و پەشنگی وشەوە جوانی شیعری بەرجەستە دەکات.
ئەو قەسیدەیە، لە رووی تەعبیرییەوە خۆی ڕۆناک نیشان دەدات، لە رووی ئەبستراکتەوە تەمومژی لەخۆدا هەڵگرتووە! شاعیر هەوڵدەدات بە دوورترین خاڵی هەستکردن بە واقیع و هەستکردن بە وشەی رووت و بەرکەوتنی خەیاڵی خوێنەر بگات، بە ئەوەی ون بێت، پشت بە بەردەوامی جولەی گەردوون لە لایەک و جولەی شیعر لە لایەکی دیکە دەبەستێت… پێماندەڵێت مردن و ژیان وەکو یەکن؟!

هەولێر 12/9/2017

هەراسانییم … مەولود ئیبراهیم حەسەن

دەستی منداڵێتی خەم دەگرم و
بەم سەری سپیمەوە
سەری ساڵ پێکەوە
پیاسەیەک
بە ڕابردوودا دەکەین و
چیرۆکە نەهاتووە کان

بۆ یەکتر دەگێڕینە وە.

***

پیربووم..
هێندەی بە دوای
ئە و منداڵ□ی□ تیە دا بگە ڕێم و
لە چاوە ڕوانی
پیریە تی دا
بە م منداڵ□ی□ وە ..گە ورە نابم .

***

بە وهه موو..
هیوای منداڵ□ی□ تیمە وە
بە رە و پیریی خۆم
ڕادە کە م
پیربووم و نایگە مێ
بە م هه موو..
شارە زایی پیریە تیمە وە
ڕێگای منداڵ□ی□ تی خۆم
نادۆزمە وە .

***

لە نێوان ..
پیریی و منداڵ□ی□ تیدا
(گە نج)ی هه بوو
بە پیریی(گە نج)یە تی خۆم
ڕانە گە ێشتم
(گە نج)ی منداڵ□ی□ تیم لە دە ست دا.

***

ئە وە ی
من لێی دە ترسێم و
هه راسانم دەکات
مردن نیە !
لە دە ستدانی
پاکیە تی منداڵ□یی و
هیوای گە نجیە تی و

حیکمە تی پیرییە
هه ڤاڵ.

———- ١٢/١٢/٢٠١٧ – هه ولیر

یەکێتی و پارتی چۆن جیادەکرێنەوە؟ ... چالاک ئاغجەلەری

خەبات و تێکۆشانی گەلی کورد لە کوردستانی عێراق وەک بژاردەیەکی وەڵامگەرا بە ڕووی نادادیی و هەڵە بەدەوامەکانی ڕژێمە سەردەستەکانی ووڵات هەڵتۆقی ، ئەمهەستان و بەگژا چوونەوەیە پێش ئەوەی داکۆکی بێت لە نەژادێک داکۆکی بوو لە تەواوی ئەو بەهایانەی کە پێچراوە بە هەر مرۆڤ و کۆمەڵگەیەکەوە ، هەرچەندە بۆ خۆیئەم بەهایانە شکڵ بەندی ئەزەلی لە خۆدەگریت ئیمکانی دوورکەوتنەوە لێی وێنەیەک ل□ ت□واوی مرۆڤەکان پێشکەش دەکات هەر بۆیە دەست بردن بۆ ئەم بەهایانە ودژایەتی کردن و دوورکەوتنەوەیە لە هەقیقەتی خود ، بەواتایەکی تر ڕووبەڕوو بوونەوەیە لەگەڵ یاساکانی ژیان لە پەیوەند بە بوونی مرۆڤ.

هەرچەندە بۆ هەندێک ئەم پێناسەیە لە تێکۆشان و بەدەستهێنانی مافە زەوتکراوەکان دوور لە کاتەگۆری ع□ق□نیەتە چونکە دەرئەنجامی ئۆپۆزیسێونی دوێنێ ، گەیشتن بەدەسەڵات و بەردخورد لەگەڵ ئاکامە دژوارەکاندا ، بوارێک ناهێڵێتەوە بۆ ڕاڤەکردن و تێگەیشتن لەیەکتر ، هاوکات گەیشتنە بە وێستگەیەش بەشێکە لە ئەنجامە ناکامەکان،لێرەدا بۆ ئەوەی نەبینە بەشێک لە خۆڵەمێش و جێگەیەک بگرین لە فەزاکە دەبێت بە زیندو بمێنینەوە ئەنجامەکان بە ژینگەیەک بسپێرین کە کۆمەڵ بەرپرسیارێتی تەواویفەزاکە بکاتە شان نەک بەتەنها نوخبەیەک.

بە هاتنە سەرباسی هێدلاینی بات□ت□کە پێویستە قسە و باسێک سەرێ بخەین بۆ ئەوەی بە هەمووان ئەنجامێک بەدەست بهێنین بە

ئەندازەی کۆک بوونمان ل□م□عوارچێوەی بابەتەک.
وەکو ئاشکرایە کەم تا زۆر هەموو شارەزای مێژووی ئەم دوو هێزە سیاسیەن ، شوێن و پێگەیان ڕۆژهەڵاتی ناوینە هاوکات گەرمترین شوێنی لە هەڵچونە سیاسی وعەسکەریەکانی پێبڕاوە کە (ووڵاتی عێراقە)، ناوندێکە لەیەکەم خۆناسیندا ئەوەی گوێی لێنەگیرا پێکهاتە کۆمەڵایەتیەکەی بوو ، بەڵێ چەرخاندنی ئەم شەمەندەفەرە سیاسی□ بە هێزی سەربار□ گوێڕایەڵەکان ئاراستەی ئەجنداکەی بەجوڵە خست،ئەنجامی ئەو ناداد□ی ئ□م هێزە سیاسیانەش (پارتی و یەکێتی) بەرهەمێکە لە نموونەی ئەو هێز□ بەرهەڵستکارانەن بۆ وەستاندنی ئەو جوڵە سیاسیە کە ویستی نەژادیان تێدا فەرامۆش کرا.

ڕەواتی یان ناڕەوایەتی ئەم حزبانە کە هەریەکە لە ساتە وەختێکی مێژوویی□دا خۆی ناساند پرسی ئەم بابەتە نیە، بەڵام ئەوەی دەبینرێت هەردوولا لەسەر یەک فەلسەفە وئەجیندای قەومگەرایی پەیڕەوو و پرۆگرامی سیاسیان خستەکار، بەڵام بەشکڵ و شێوەی جیاواز، پارتی دیموکرات هەرچەندە لەسەر دەستی موعەلیمە نەتەوەییەکان شکڵیگرت بەڵام ئەنجام سیاسەت گەڕایەوە دیوەخان و بوو بە بەشێک لە تەریقەت، ئەمە وەک یەکەم هەڵە تێکەڵ بە ژیانی سیاسی پرسی کورد بوو ، بەدوای ئەمەشدا تەسلیمبوونی موعەلیمە سیاسیەکان بەو حەقیقەتە هێندەی تر قوڕەکەی خەستکردوە، ئەو پرسەی خەڵک هەوڵی بۆدا و لە پێناویدا خۆی کردە قۆچی قوربانی بۆ تەریقەت بوو لەبناغەدا ، شۆڕش بوو بەشێک لە زیکری دەروێش ئاسا بە موناجاتی کوردایەتی گردبوونەوەی سیاسیان پێگەرم کرد دوور لە هەستی خۆیان .
وەک دەبینرێت هێزێکی وەکو پارتی ۷۰ ساڵە تا وەکو ئەم ساتەش خوانەکەی بەشێوەیە گوزەر دەکات، بەسەر هەموو فەزاکەشدا زاڵە، حزبی پارتی زۆرباش مامەڵە بەژیانی سیاسی خۆی دەکات و دەزانێت لەکوێ و چی ک□م□گ□یەکی دەروێش ئاسادا ئاراستەی ئەجینداکەی دەکات، وەک چۆن عەقلی تۆتالیتاری و هەژمموونی خۆسەپاندنبەشێکی دانەبڕاوی ئەو ناوچەیەیە، لە هەر ئەنجام گیریەک بۆ تەواوی هەڵچوونی کێشە سیاسی و عەسکەریەکان بە لادانی دەسەڵاتی□کی سەرکوتکەر و هێنانی ف□رزن□کینوێە بۆ هەمان فەزا ، ئەمە ئەو ڕاستیەیە خۆگێلکردن لێی ئەو ئەنجامە دەدات بەدەستەوە کەهەیە.

بە دوای ئەم هێزەدا دوای ما□ئ□اویکردن لە دیوەخانی سیاسەت یەکێتی بووە شێونگرەوەی ئەم هێزە(پارتی)، هێزێک قەرار بوو ئاراستەیەکی جیاواز لە پارتی بجوڵێنێت، لەچوارچێوەی هێزێکی فرە

بەرەیدا لە ناوەڕاستی حەفتاکانەوە خۆی ناساند، ئەم هێزە فرە ئاراستەیە بە دیدگاو تێڕوانینی جیاواز بە یەک ستراتیژ کە دژی کورد و کێشەکەیو کو خۆی بناسێنن ، هاوکات بە دەرباز بوون لەو هەڵەیەی موعەلیمەکانی دەیەی ٤٠ و ٥٠ کان کردیان ، قەراریان گرت ئەو لەنگیە ڕاست بکەنەوە بەڵام ئەفسوسنەکەوتە ئەو چونکە هەر زوو پارتی کەوتە خۆی بە نەفسی(شەڕشمان پێنەکرێت ، پەیمان تێکدەدرێت)، کەوتنە خۆ و کەوتنە وێزەی ئەم هێزە ساوایە ، بە جۆرێک ئەوەیمەبەستیان بوو وەکو مەرامێی سیاسی بیر چووە ، شەڕی یەکتر بوە دیفاکتە تەواو ی خەون وهیواکان کە پێویست بوو سەر پەخرێت بە ئیفلیجی بە جوێ کەوت، ئەنجام بەهێزی هەموولایەنەکان بەرامبەر بە ڕژێمی سەردەست و دوور کەوتنەوە لە خەباتە بنچینەییەکە بەرەیەکی ئیجباریان لە نەو خۆدا پێکهێنا، دوای شەڕی کوەیت و عێراق ئەمبەرەیە وەکو زمانحاڵی دەسەڵاتی کوردی خۆیناساند.

ئەم بەرەیە تەنها لە یەک ئەزموندا سەرکەوتوبوون ئەویش(شەڕی یەکتر)بوو، نەهاتن وەک بەرەیەکی شۆڕشگیر باری تەکشکاوی کۆمەڵگەی کوردی ڕاست بکەنەوە ئەوە بوو لەسەر هەمان فەرهەنگی شاخ دوای ئەوەی یەکتریان پەلهەزم نەکرا کەوتنەوە وەزەی یەکتر و لەم جەولەیەدا تەواوی خۆیکیان کرد بەگژ یەکەدا کرد ، ئاسەواریئەم دژایەتیە تا ئەم ساتەش لە ئامادەیەکی چالاکدایە.

وەکو لە پەرەگرافەکانی پێشترئاماژەم پێکرد هێزێکی وەکو پارتی تەریقەت ئاسا گرەو لەسەر مانەوە و دەنگەکانی خۆی دەکات، ئەوەش بە حوکمی خوێندنەوەیان بەدواکەوتوویی کۆمەڵگاکە سیاسەتی حزبیان بەرهەمدارە و دەروێشەکانی ئەم تەریقەتە بە هەموو فەزایەک ڕازین و گوێ لە دەستیان دەرناچێت و بەردەوامن.

هەرچی پەیوەندی بە یەکێتی یەوە هەیە وەکو هێزێکی نوێی بەرەیی، ئەم فرەییە وەکو تێزێکی نوێ لە سیاسەتی حزبی کوردییدا، دەکرا بەرەو پێش ببرێت، بەڵام بەهۆیەهەزمنەکردنی ئەم ڕەوتە لە خەبات و تێنەگەیشتن لە فەلسەفەی بەرەیی ، توشی چەندین جیابوونەوە و گوێ نەگرتن لەیەکتری کرد، کردنەوەی دەروازە بەم ئاراستەیەدانادیدەگرتن و کەوتنە ژێر بەرپرسیارێتیەکەوە نەفسەکی درەژی دەویست خۆی بە بگرێت، وەک دەبینین توانای ئەم فرەییە کورتی هێنا ، لە نوێترین دوورکەوتنەوەدابزتنەوەی گۆڕان(کاک نەوشیروان) بوو مایەی خۆی جیاکردەوە ، لە پێناوی هەرچی گەیشتن بەو ئامانجەی مەبەستی بوو سەرکەوێت.

ئەم خەسڵەتە لە یەکێتیدا بە ئێستاشەوە بەردەوامی هەیە ، فەرمی فرە میمبەری بە شێوەیەک بچوک و قەزەوونکراوە ، دەخی دەستەگەری باڵی کێشاوە بەسەر ئەم هێزەدا،ئەم دەستە دەستانە هەریەکە خۆی بە خانەخوێ و بەرامبەر بە مورتەزیقە ئەژمار دەکات، کار گەیشتەتە ئاستێک پێشمەرگەیەکی دێرینی ئەم هێزە کە هەموو تەمەنیخەباتی لەم هێزەدا بەسەر بردووە ئومەدی چاک بوونی بەم حزبە نەماوە، بە هێزێکی سیاسی کارەساتە کەسە دەسەزەکانی نەفەسی ڕەشبینی هەڵمژن، بە دیوێکی تردا هێزێک فەرهەنگی دیموکراتی بە شانەگەی خۆی وێنا بکات و بەزمان دونیایەکی جوان پیشان بدات و بە کردەوەش شوێن پێی هێزە تەریقەت ئاساکە بێت، مایەی پرسیار وگومانە ، ئێستا کاتی ئەوەیە یەکێتی خۆی بناسێنێت وەکو چۆن پارتی یەکلا بۆتەوە، دەبێت بەلای کامەوە کادیر ولایەنگرانی لەم هەڵوەستەی بگەن، هەرچەندە ئەم فۆرمە پێویستی بە ڕامانی سیاسیە ئەوەش لە چوارچێوەی گۆنگرەیەکدا بەرجەستە دەبێت، هەر بۆیە هەرچی زووە دەست و برد لەم هەوڵە بکرێت جەماوەرەکەی پێش چاویان ڕوونبێتەوە بە فیعلی هێزێکی سیاسی بە خرۆشە و داکۆکیکاری سەرسەختی خەڵک و پشتیوانیانە ،یان ئەو هێزە تەریقەت گەراییەیە لەسەر هەمان میتەدی هێزە تۆتالیرستەکانەگرێ و لەسەر نوخبەیەکی دەست ڕۆیشتوو دەکەن، چاوەڕانی ڕۆژێک دەکەن کە پێیان بڵێن بڕۆن !! نمونەی سەدام و قەزافی ئەوانی تر، ئەمە جیاوازی نێوان یەکێتی و پارتییە ، دەشێ لە سبەی ڕۆژدا جوانتر خۆی نمایش بکات.

لە کۆتاییدا بە پشت بەستن بەو کەمەی دەنگە جوانەی ناو یەکێتی و جەماوەرە ماندووەکەی نوسەر گەشبینە بە ئاراستە ڕاستەکەی ، هەرچەندە کێشی ئاڵۆزی ناوچەکەدژوارە ترسی کەوتنیشی هەیە بەڵام ئەنجام دەست گرتن بە داکۆکی لە خواستەکانی خەڵک کلیلی دەروازەی ئایندەیەکی گەش و مێژوویەکی ڕوو سورە بۆ هەر کایەکیسیاسی.

له نەو دەم ... ئاری زەندینی

له نەو دەم ناوات یادگاریەکان
ڕێگام دووره
کات زۆر بە باکانه خۆرا دەڕوات

تەمەن بە یەك قەڵەم خەتی سپی لەسەر سنگم دەنەخشێنێ
تەمەن بە دوو خودكار ئاگری سپی بەرداوەتە تاڵی سەرم
پێتان دەڵێم
دڵنیابن
لە دڵمدا ناڕوات یادگاریەكان
هیچ خامەیەك ناتوانێ دڵی سورم كاڵ بكاتەوە
بەفری سپی هیچ وڵاتێك ناتوانێ دڵی گەرمم ساردبكاتەوە
دوێنێ دایكم لە خەو بینی
ئەمرۆش كوردستان
بەیانیش نیشتمان
شەو لەگەڵ پیتی (س) دەدوام
دڵم گەلەیی لە پیتی (ژ) دەكرد
پیتی (ژ) بە چاو مۆنی گووتی:
من بۆ ژانی كورد لە دایك بووم
بۆ ئەو ژانە سەرقاڵكراوە
دڵنیابن,
لە دڵمدا ناڕوات یادگاریەكان
رۆژگارێك دێت بەیەكەوە بەخەندەوە
یادگاریەكان بۆ نەوەكان دەڵێنەوە !

بــا ب□ نوێلێکی دڵشکــاو … حەمەی شانۆ

واساڵی نوێ هاتەوە
تکایە بەسەرۆک بڵێن
بەتۆپ هاوێژەکان و جەنگاوەرکان
پێیان بڵێن بێدەنگبن
تەقە مەکەن
ئەمشەو مناڵێ
چاوەڕوانی
بابە نوئێڵیەتی
لەئاسمانەوە بە دیاریەوە بێ

تفەنگەکەنتان دابنێن
دوو عاشق دەیانەوێ
ئەمشەوی سەری ساڵە
لەژێر ئەم دارسنۆبەرەی ژیان
پەیمانی عەشق ببەستن
چاکەکەنتان دابنێن
دەنا ئەمجارە
ئاسمان دڵی بشکێ
بەئیسمی تەعەلا قەسەم
جارێکی تر هەرگیز هەور وباران نابینەوە
جارێکی تر حاجی لەق لەقەکەن نایەنەوە
جارێکی تر نە عشق ژیانە و نە ژیانش جوانە
جارێکی تر ئێرە ببێتە بەهەشتیش هیچ موسافرێک ڕووی لێ ناکەتەوە
جارێکی تر گەر هەزارجار غوسڵی سۆز و هەستیش دەرکەن دڵ لەخوێن و خیانەت خاڵی نابێتەوە
بۆیە جارێکی تر و جارێکی تر و جارێکی تر و جارێکی تریش پێتان
ئەڵێم تفەنگەکەنتان دابنێن

“حەمەی شانۆ”

کاتی تاقیکردنەوە … ڕۆستەم خامۆش

کاتی تاقیکردنەوە
جارێکی تر هاتەوە
خۆم ئامادە کردووە
من زۆر باشم خوێندووە
لە هەوڵ و تێکۆشانم
بۆ ئایندەی ژیانم
دەزانم هەر بە زانست
دەگەم بە هیواو مەبەست
تا یەکەم بم وەک ساڵان

شاد بم لە نێو منداڵان
بە پشوو هەر دەخوێنم
تا سەرکەوتن دەبینم

ڕۆستەم خامۆش هەولێر 2017